

Darbaspēka mobilitāte ES — reemigrācijas ietekme

Kopsavilkums

Ievads

Aizvien pieaug interese par Centrāleiropas un Austrumeiropas (CAE) ES dalībvalstu mobilo darbinieku reemigrāciju, jo viena no nesenās ekonomikas un finanšu krīzes sekām varētu būt šo darbinieku atgriešanās intensitātes pieaugums, kuri no ES15 valstīm atgriezās dzimtenē. Šajā pētījumā skatīts, cik lielā mērā tā ir noticis, izvirzot jaunus empīriskus pierādījumus, kā pamatā ir ne tikai pieejamo statistikas datu un literatūras analīze, bet arī intervijas ar reemigrantiem, politikas veidotājiem un ekspertiem migrācijas jomā. Četras aplūkotās CAE valstis bija Ungārija, Latvija, Polija un Rumānija, jo tām ir dažāda pieredze gan emigrācijas, gan reemigrācijas jomā. Gadījumu pētījumi sniedza vērtīgus kvalitatīvos datus par reemigrantu motivāciju atgriezties, kā arī par tiem apstākļiem reemigrantu izcelsmes valstīs, kas veicina vai, tieši otrādi, kavē reemigrāciju. Interviju materiāls arī sniedza jaunu informāciju par darba tirgus mobilitātes rezultātiem attiecībā uz reemigrantiem, kā arī par esošajām politikām, ar ko veicina reemigrantu atkārtotu iekļaušanos darba tirgū.

Politikas konteksts

Brīva personu pārvietošanās ir viens no gudras un ilgtspējīgas izaugsmes pamatfaktoriem, kā to akcentē stratēģija „Eiropa 2020” un tās pamatiniciatīvas „Jaunu prasmju un darba vietu programma” un „Jaunatne kustībā”. Saskaņā ar pirmo no tām, „lai gan migrantu ieguldījums nodarbinātībā un izaugsmē ir ievērojams, mobilitātes ES iekšienē [...] potenciāls netiek pilnvērtīgi izmantots un nav pietiekami mērķtiecīgs, lai atbilstu darba tirgus vajadzībām”. Pēc ES paplašināšanās 2004. un 2007. gadā ievērojami pieauga migrantu plūsmas no ES-8+2 uz ES-15 valstīm, tādējādi sekmējot darbaspēka sadali ES. Tomēr migrācijai var būt nevēlama ietekme uz migrantiem (ja tie pieņem zemas kvalitātes darba piedāvājumus un to cilvēkkapitāls netiek pietiekami

izmantots) un to izcelsmes valstīm (ja tās zaudē darbaspēku, jo īpaši augsti kvalificētus darbiniekus).

Gan ES, gan dalībvalstu politikas veidotāju problēma ir vajadzība pēc politiskiem pasākumiem, kas palīdzētu atrisināt jautājumus, kas pašreiz rada grūtības CAE migrantiem un reemigrantiem pilnībā izmantot savu cilvēkkapitālu un iespējas, ko sniedz darba ņēmēju pārvietošanās brīvība ES. Lai minētās problēmas risinātu, ir labāk jāizprot pašreizējie reemigrācijas procesi.

Būtiskākie secinājumi

- **Ekonomiskās krīzes laikā nenotika masveida atgriešanās.** Tā vietā daudzi emigranti izvēlējās nogaidīt, paliekot uzņēmējvalstī, vai migrēja uz citām galamērķa valstīm.
- **Ekonomiskās krīzes ietekme uz reemigrāciju četrās izvēlētajās valstīs atšķīrās.** Polijā un Rumānijā krīze visspilgtāk izpaudās kā emigrācijas apstāšanās, reemigrācijas intensitātes pieaugums, kas droši vien vēlāk notiktu jebkurā gadījumā, un cirkulārā migrācija (migranti vairākkārt īslaicīgi atgriežas uzņēmējvalstī), kam sekoja vēl viens emigrācijas vilnis. Latvijā vispārējās lejupslīdes rezultātā palielinājās emigrācija un samazinājās reemigrācija, kas bija uzņēmusi straujāku tempu 2006. un 2007. gadā, kad daudzās nozarēs bija strauja ekonomiskā izaugsme un būtisks algu palielinājums. Tajā pašā laikā krīzes ietekme uz Ungāriju bija neliela, jo salīdzinājumā ar pārējām trim valstīm Ungārijas darbaspēka migrācijas un reemigrācijas līmenis bija zems.

- **Ekonomiskā krīze galvenokārt paātrināja plānoto atgriešanos.** Ekonomiskās krīzes rezultātā pasliktinoties ekonomiskajai situācijai, emigranti dažos gadījumos atgriezās ātrāk nekā to bija plānojuši. Motivāciju atgriezties personisku vai ar ģimeni saistītu iemeslu dēļ pastiprināja ekonomiskā situācija.
- **Vairākums emigrējušo atgriezās ar ģimeni saistītu iemeslu dēļ vai tāpēc, ka bija sasnieguši mērķus, kuru dēļ emigrēja.** Ar ģimeni saistītie iemesli bija iedalāmi divās kategorijās: atgriešanās pie ģimenes izcelsmes valstī vai atgriešanās ar ģimeni izcelsmes valstī sakarā ar partnera darbu vai bērna pāreju citā izglītības ciklā. Starp būtiskākajiem iemesliem bija arī plānu īstenošana vai, tieši otrādi, vilšanās migrācijas patiesajā pieredzē.
- **Dzimtenē reemigranti meklēja labākas profesionālās pilnveides iespējas.** Prasmīgi, bet ne augsti kvalificēti darbinieki, kas ārvalstīs izšķērdēja savu intelektuālo potenciālu, dzimtenē atgriezās arī tādēļ, lai atsāktu strādāt savā profesijā. Tomēr karjeras attīstības pārrāvuma dēļ viņi saskārās ar grūtībām veiksmīgi no jauna iekļauties savas izcelsmes valsts darba tirgū. Tas jo īpaši attiecas uz jauniešiem bez darba pieredzes viņu kvalifikācijas jomā.
- **Augsti kvalificēto reemigrantu mobilitātes pieredzi to izcelsmes valsts darba tirgū novērtēja labi, turpretim mazkvalificētos mobilos darbiniekus pārsvarā tā nenovērtēja.** Reemigranti bija labākā pozīcijā, ja darba devējam viņu starptautiskā darba pieredze bija nozīmīga. Mazkvalificēta darba gadījumā tā parasti nebija, jo darbiniekiem bija grūtības izmantot jauniegūtās prasmes.
- **Četras aplūkotās CAE valstis dažādā mērā ir īstenojušas dažādas politikas iniciatīvas attiecībā uz reemigrantiem.** Latvijā un Polijā šādas iniciatīvas izstrādāja masveida emigrācijas un no tā izrietošā darbaspēka deficīta dēļ. Rumānijā iniciatīvas izstrādāja, jo uzņēmējvalstu iestādes izdarīja spiedienu, pieprasot kontrolēt

emigrantu plūsmu. Tomēr politiskie faktori reemigrantiem bija šķietami maznozīmīgi, jo reemigranti kopumā bija skeptiski noskaņoti pret šiem politikas virzieniem un politikas iniciatīvu redzamība mērķa grupā bija ierobežota.

Politikas norādes

Tālāk sniegtie ieteikumi politikas jomā ierosina pasākumus, kas palīdzētu atrisināt jautājumus, kas pašreiz rada grūtības CAE migrantiem un reemigrantiem pilnībā izmantot savu cilvēkkapitālu un iespējas, ko sniedz darba ņēmēju pārvietošanās brīvība ES.

- **To reemigrantu atbalstīšana, kas ārvalstīs pieņēma prasmes un kvalifikācijas samazinošus darba piedāvājumus, — pasākumi pret intelektuālā potenciāla izšķērdēšanu** Kvalificēti darbinieki, kas izvēlējās darbu, kurā vajadzīgs zemāks kvalifikācijas līmenis nekā viņiem esošais, pēc atgriešanās bieži saskaras ar grūtībām no jauna iekļauties savas izcelsmes valsts darba tirgū. Viņu potenciāls tiek izšķērdēts gan uzņēmējvalstī, gan izcelsmes valstī. Tādēļ gan dalībvalstu, gan ES līmenī īpaša uzmanība ir jāpievērš prasmju un kvalifikāciju samazināšanās fenomenam.
- **Sadarbības uzlabošana starp valsts un privātā sektora iniciatīvām, kā arī NVO; vajadzīgās sinerģijas izpēte** Sakarā ar reģionā novēroto zemo uzticību politiķiem jebkādas politiskās iniciatīvās attiecībā uz reemigrantiem būtu jāiesaista ne tikai valdības, bet arī NVO vai privātā sektora struktūras.
- **To datu ieguves uzlabošana, kas attiecas uz mobilo darbinieku emigrāciju un reemigrāciju, lai gūtu skaidru priekšstatu par mobilitātes mērogu** ES dalībvalstīm būtu jāveic pasākumi, lai uzlabotu valsts oficiālo statistiku emigrācijas un reemigrācijas jomā, iespējams, radot stimulus mobiliem darbiniekiem oficiāli deklarēt emigrāciju. Runājot konkrēti par reemigrāciju, salīdzināšanas atvieglošanai būtu lietderīgi Eiropas Savienībā pieņemt vienotu reemigrācijas definīciju.

Papildu informācija

Ziņojums „Labour mobility within the EU: The impact of return migration” (Darbaspēka mobilitāte ES — reemigrācijas ietekme) ir pieejams šeit: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1243.htm>

Lai iegūtu plašāku informāciju, sazinieties ar pētījuma vadītāju Klāru Fótiju, rakstot uz: klara.foti@eurofound.europa.eu